

'Beweging, de geest is beweging'

Interview met Doorlie Gerdes

Doorlie Gerdes is kunstenaar. Beeldhouwster – in het Duits zou je zeggen 'Plastiker', want zij werkte dertig jaar uitsluitend in klei en was – en de laatste tien jaar tekenares. Toen het werken met beelden haar te zwaar werd, stapte ze over op het platte vlak. Nu maakt ze met kleurpotloden op papier diepgekleurde tekeningen. Tot 9 mei is er een expositie van haar recente werk in galerie Het Oude Dorp in De Bilt.

Michel Gastkemper

Haar huisje is eigenlijk een stal, met boven de woonkamer haar atelier. De andere helft van de stal wordt ingenomen door varkens. 'Varkens zijn heel rustige dieren', zegt Doorlie Gerdes (68). 'Veel rustiger dan koeien, die maken zo'n kabaal.' Uit het raam kijk je op het wijde boerenland aan de zuidzijde van Driebergen. Aan de andere kant staat de boerderij waarin de burens wonen, die kun je vanuit haar plekje niet zien.

Vooraf vertelt ze dat er niets mooiers is dan de zee. Opgegroeid in Den Haag, in de grote stad, was de zee dichtbij. Het verlangen daarnaar blijft altijd.

'Ik had een verstoorde jeugd en dat had alles met de Tweede Wereldoorlog te maken. Vanaf mijn negende viel het gezin uit elkaar. Het was 1944. Mijn vader bleef achter in Nederland en mijn moeder ging met haar zoontje en dochter terug naar Duitsland, naar haar geboorteplaats. Mijn vader dacht dat wij daar veiliger waren. Maar dat bleek niet zo te zijn. De locomotief van de trein waarin wij zaten, werd tot twee keer toe gebombardeerd. Ook het stadje waarin wij woonden was het doel van bombardementen. Gelukkig kwamen de bommen niet op onze huizen, maar in de tuinen. Anders waren wij er geweest.

Na de oorlog gingen wij weer terug naar Nederland, door een volkomen verwoest Duitsland. Wij reisden in goederenwagens, samen met broodmagere mannen die uit de concentratiekampen kwamen. Tussendoor overnachtten we steeds in kapotgeschoten huizen. Uiteindelijk kwamen we aan in Roermond, in een voormalige kazerne. Moeder werd ondervraagd, weggehaald en gevangengezet. We zouden zestien maanden van haar gescheiden blijven, mijn broer en ik, wij moesten in die tijd een bestemming vinden. Mijn vader had in de laatste oorlogsmaanden een infectie in zijn nek opgelopen en was daaraan overleden. Toen mijn moeder vrijkwam, ging ze in de huishouding werken. Ik ging met haar mee. Mijn oudere broer niet, die kwam ergens anders terecht. In Zeist heb ik op de lagere school gezeten en op het lyceum. Toen mijn moeder een baan in Den Haag kreeg aangeboden, ben ik in Zeist gebleven, bij een vriendinnetje in huis. Later verhuisde ik naar Utrecht.

Het was een gedoe in mijn jeugd. Er was nooit rust, altijd moest ik weer vertrekken. Ik was een braaf en plichtsgetrouw meisje. Alleen, vanaf de middelbare school had ik totaal geen zin in iets, er was ook niets wat mij voedde. Mijn puberteit en de middelbare-

schooltijd waren moeizaam, om niet te zeggen rampzalig. Maar ik liet het allemaal gebeuren. Toch pleegde ik wel innerlijk verzet, maar passief, lijdzaam. In 1953 deed ik eindexamen op de MMS in Utrecht, de middelbare meisjesschool. Ik was achttien jaar. Ik heb me toen niet met de oorlog beziggehouden. Ik ben gewoon gaan leven, want je moet verder. Ik heb er voor mijn gevoel ook geen last van gehad. Pas na mijn 52e ben ik weer in mijn geschiedenis gedoken. Momenteel volg ik de opleiding tot biografisch consulent, ik zit in het laatste jaar van deze biografische cursus. Daarin moet ik mijn biografie vertellen.'

'Sinds 1961 ben ik antroposofe en leef ik met het idee van karma en reïncarnatie. Terugkijkend op mijn leven zie ik dat ik een aarzelende start heb gehad, en dat heeft wél met de oorlog te maken. Maar wat daar de diepere karmische reden of achtergrond van is, dat weet ik niet. Ik heb het in ieder geval willen doormaken om veel mee te kunnen maken. Het was behoorlijk dramatisch. Ik houd ook van drama, bijvoorbeeld in de film of op toneel. Ik ben nieuwsgierig naar de geschiedenissen van andere mensen. Hoe doen die het, hoe pakken ze het aan in hun leven?

Ik doorliep de Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag. Na deze opleiding, in 1963, ging ik een jaar naar New York. Terug in Den Haag, op mijn 28e, kreeg ik een eigen atelier, waar ik nogal academische beelden maakte. Het zou een lange weg in mijn leven worden voordat ik voor de klas kwam te staan. Aanvankelijk wilde ik op mezelf zijn, ik had er geen zin in om samen te werken met andere mensen. Maar ik ontdekte dat ik mijn leven niet kon vullen met alleen het werken in mijn atelier. Met mijn vragen en problemen werd ik geholpen door de antroposofische arts Karel Peper. Hij had oog voor mij en bemoeide zich met mij. Hij speelde een heel belangrijke rol in mijn leven, hij was een soort vaderfiguur. In de gesprekken die we hadden zette hij me, volledig vrijlatend, op een bepaald spoor.'

Ze haalt een fotoboek van de plank. Zwart-witfoto's uit de jaren zestig toveren haar vroege beelden tevoorschijn, met een veelal klassieke vorm. Al gauw gevolgd door beelden in een andere vormtaal, met veel beweging erin, die enigszins aan anatomische of orgaanvormen doen denken. Ze doen weldadig aan.

'Deze zijn uniek in mijn oeuvre. Karel Peper was er heel enthousiast over. Bernard Lievegoed kreeg ze later ook te zien, wat leidde tot zijn vraag om les te komen geven aan de Vrije Hogeschool, die in 1971 werd opgericht.

Ik kreeg het idee dat ik beter middenin de wereld kon gaan staan, niet geïsoleerd, maar tussen andere mensen. Rond mijn 28e had ik het ideaal om "goed te doen". Ik probeerde van alles om maar geen kunstenaar te zijn. Ik ging op de vrijeschool in Den Haag lesgeven in koperslaan. Dat lukte absoluut niet. Ik kon niet tegen dat lawaai van al die hamers op het metaal. De verpleging leek mij nog beter: de zorg voor de zieke mens. Het was behoorlijk illusionair, dat is geloof ik bij mij ingebakken. Ik kwam in de Rudolf Steiner Kliniek, maar dat was het ook niet. Ik heb het allemaal geprobeerd.'

Een tweede fotoboek toont geen beelden, maar werk op papier, onheilspellende fantasielandschappen met dreigende wolken. Zwart-wit gearceerd volgens een methode die veel in vrijescholen wordt toegepast. 'Dit is uit de tijd rond 1968. Ik was erg zoekende. Mijn beelden waren in het kader van de "contraprestatie", een kunstenaarsregeling waarbij alles door de gemeente werd aangekocht, in kelders opgeslagen. Zonder dat ik het wist, bleek een beeld van mij te staan in de grote hal van het Congresgebouw. Tijdens de afwas in het ziekenhuis werd ik opgebeld dat een foto

ervan in de Haagse Courant stond. De volgende dag ben ik er met een collega, een meisje van zestien, op de fiets naartoe geweest om te gaan kijken. Zij zei tegen mij: "Je bent helemaal gek om bij ons af te wassen, ga terug naar je atelier!"

Karel Peper vroeg mij of ik een patiënte van hem wilde begeleiden. Ik ben met haar gaan boetsen. Dat was een belangrijke ontmoeting voor mij. In zo'n één op één situatie ging het me blijkbaar goed af. In Driebergen was net De Wervel opgericht, de opleiding tot kunstzinnig therapeute. Ik wilde me daar aan gaan melden. Maar zou het beroep van kunstzinnig therapeute te verenigen zijn met het kunstenaarschap?

Nét toen ik De Wervel wilde bellen, ging de telefoon. Het was de gemeente Den Haag, ze wilden mij spreken. De gemeente gaf mij een grote opdracht. Ik werd gevraagd een soort speelbeeld te maken. Dat betekende voor mij de goedkeuring om twee stromen tegelijk te bevaren, die van kunstenaar en die van therapeut.'

Een enthousiast artikeltje van Karel Peper over haar werk in het ledenblad van de Antroposofische Vereniging had een expositie in de antroposofische boekwinkel van Walter Erlanger in Zeist tot gevolg. Vervolgens werd ze gevraagd les te geven in een zomerkamp van de Christengemeenschap. 'Dat was mijn eerste lessituatie voor een groep. Tot mijn verbazing ging het uitstekend, ik vond het ontzettend leuk.

Bernard Lievegoed zag mijn werk in Zeist en zo kwam ik bij de Vrije Hogeschool.

Euritmiste Annemieke Schermer en ik reisden elke vrijdagmiddag in haar deux chevaux vanuit Den Haag naar Zeist. We stemden onze lessen op elkaar af. Nadat het terrein van De Reehorst in Driebergen voor de VH was aangekocht, vroeg Bernard Lievegoed me om in Zeist te komen wonen. Ik ben iemand van hup, gewoon doen. Ik had geen woning, maar de familie Mees verleende mij gastvrijheid. Na een jaar kreeg ik een etage aan de Boslaan 12, boven de Antroposofische Vereniging. En daarmee begon mijn verbintenis gedurende zeventien jaar met het propedeutisch jaar en de studentencursussen aan de VH. Ik kreeg de beschikking over een mooi atelier op het terrein van de VH. Daar ontving ik ook studenten voor gesprekken, daar was er de rust voor. Er ontstond vaak een bijzondere band met de mensen. Er waren jongelui met veel initiatiefkracht bij, die later nieuwe instellingen, bijvoorbeeld in de heilpedagogie, zijn begonnen. Ik leerde veel in die tijd. Van studieleiders zoals Ernst Amons en Dick van Romunde, en vooral van Bernard Lievegoed. Hij was altijd in staat de vergadering van ons medewerkers op een hoger plan te tillen. Als wij ons verloren in allerlei dagelijkse problemen, kwam hij met een overkoepelend gezichtspunt. Dan konden wij weer met andere ogen naar onze situatie kijken.'

Uit die tijd stamt een serie beelden van 'een redding', met stijlkenmerken van Ernst Barlach, die Doorlie weer in een ander fotoboek voor me opslaat. Ik herken enkele die ik heb zien staan op het terrein van de VH, maar ook bij de Rafaëlzaal van Zonnehuizen Veldheim Stenia. 'Een van mijn meest geslaagde beelden, vind ik zelf, is die waarbij iemand voorovergebogen zijn dubbelganger op zijn rug draagt. Er kwamen regelmatig opdrachten binnen, bijvoorbeeld van de vrijeschool Gouda, de gemeente Driebergen en diverse particulieren.'

Begin jaren tachtig ontstaat een serie 'demonen', in elkaar gedoken, verwrongen figuren. 'Ik hield me erg bezig met de krachten die de mens tegenhouden en wilde daar uitdrukking aan geven. Het gekke was dat deze beelden heel gewild waren, ze werden gretig gekocht. Als kunstenaar leid je financieel gesproken veelal een moeizaam bestaan, maar deze beelden leverden me echt wat op.'

Met haar studenten op de VH maakte ze veel metamorfosereeksen van steeds zeven kleine geboetseerde vormen. Ze heeft een fascinatie voor het thema metamorfose. In haar fotoboeken zijn heel verschillende reeksen gedocumenteerd. Ze doen me denken aan haar beginperiode, met hun prachtige, harmonieuze vormen, intrigerend mooi, maar nu in het klein. 'Ik heb dit thema altijd bijzonder boeiend gevonden. De vormen moeten op zichzelf kunnen staan, maar ook met elkaar een eenheid kunnen vormen.'

In de jaren tachtig maakte ze deel uit van een werkgroep die nieuwe vormen voor crematoria ontwierp. Behalve Gerrit Brussaard van de Nederlandse Crematoria Vereniging, zat er iemand van het NPI in, van de Christengemeenschap en van de Iona Stichting, een schilderes en twee organisch werkende architecten. Maar de directeurs van gewone crematoria, waar het allemaal toch om te doen was, vonden het te veel een antroposofische benadering worden. 'Ik heb voor dat project een metamorfoseserie gemaakt. Zo'n metamorfose kan het beste in zevenen, maar in vijven of zelfs drieën kun je het principe ook zichtbaar maken. Uiteindelijk is er ook een Pietà van mij aangekocht voor het nieuwe crematorium te Beuningen.'

'In al mijn beelden heb ik steeds geprobeerd beweging uit te drukken. Geest is beweging. In de geestelijke wereld staat niets stil. Wil je geestelijke werkelijkheden in een beeld vangen, dan moet je een momentopname maken waarin die beweging wordt meegenomen. Je bent dan in de wereld van de vormen, van pure, zuivere vormen. Dat is een heel heilig gebied, waarvoor ik veel ontzag heb. Het is een bewegen tussen het levende en dode, bij het vormen moeten steeds keuzes worden gemaakt.

Tegenwoordig maak ik tekeningen met kleurpotlood. Het beeldhouwen werd me te zwaar, dat kostte me te veel kracht. Dat is eigenlijk sinds de tijd dat ik hier woon. Ik woon nu al veertien jaar op dezelfde plek. Dat is een unicum voor mij! Ik ben in mijn leven geloof ik wel 34 keer verhuisd.'

De laatste fotoboeken staan vol met kleurentekeningen. Sommige zijn als landschappen achter de horizon, dan weer ijl, dan weer krachtig. Of als de zee in een andere wereld. Daar tussendoor danst graffiti over het papier, spontane, beweeglijke letters, overal buiten, onderweg zijnde, door haar gevonden en vastgehouden.

'Onlangs kwamen mijn nichtjes bij me langs. Die zijn in de veertig. Ze hadden plakboeken gemaakt met daarin reproducties van de schilderijen van mijn vader, die schilder was. Nu wilden ze meer over mijn vader, hun opa, te weten komen. Hij maakte heel traditionele schilderijen. In de oorlog ging hij werken voor de Duitsers. Hij was in dienst bij de "cultuurkamer", en beoordeelde de werken van collega's. De moeder van mijn nichtjes, mijn halfzus die ouder dan ik was, heeft het altijd heel moeilijk gevonden een "foute" vader gehad te hebben. Ik heb daar nooit last van gehad, dat is aan mij voorbij gegaan. Ik heb me hoe dan ook van mijn familie losgemaakt. Maar nu mijn nichtjes langskwamen, werd ik er opnieuw mee geconfronteerd. Ik ben me gaan afvragen of ik misschien te weinig aandacht aan mijn vader heb besteed. Welk lot heeft hij moeten doormaken? Heb ik na zijn dood niets meer met hem te maken?'

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 74, mei 2004

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl